

УДК 316

Зубіашвілі І.К.

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНІ ПРАКТИКИ В СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАНОВЛЕННЯ МОНЕТАРНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Зубіашвілі І.К. Профорієнтаційні практики в соціально-психологічному забезпеченні монетарної культури старшокласників. У статті розглядається роль соціально-професійної орієнтації у соціально-психологічному забезпеченні становлення монетарної культури старшокласників. Зазначається, що старшокласники, які засвоюють монетарну культуру в процесі профорієнтаційних практик, мають можливість переосмислити вже відомий досвід фінансово-економічної діяльності, будуючи свої уявлення про майбутню професію та монетарні цінності. Розглядаються теоретичні підходи, які дозволяють посилити зв'язок між монетарною культурою та профорієнтацією. Підкреслюється, що для вирішення проблеми становлення монетарної культури в процесі ефективної профорієнтаційної роботи важливим є створення економічного практико-орієнтованого середовища, складовими якого є практико-орієнтоване навчання основ економіки та фінансів, основ підприємницької діяльності.

Ключові слова: профорієнтаційні практики, професія, монетарна культура, фінансово-економічна діяльність, старшокласник, методи профорієнтації, компетенції, досвід.

Зубиашвили И.К. Профориентационные практики в социально-психологическом обеспечении монетарной культуры старшеклассников. В статье рассматривается роль социально-профессиональной ориентации в социально-психологическом обеспечении становления монетарной культуры старшеклассников. Отмечается, что старшеклассники, усваивающие монетарную культуру в процессе профориентационных практик, имеют возможность переосмыслить уже знакомый им опыт финансово-экономической деятельности в процессе построения своих представлений о будущей профессии и монетарных ценностях. Рассматриваются теоретические подходы, позволяющие усилить связь между монетарной культурой и профориентацией. Подчеркивается, что для решения проблемы становления монетарной культуры в процессе эффективной профориентационной работы важным является обучение основам экономики и финансов, основам предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: профориентационные практики, профессия, монетарная культура, финансово-экономическая деятельность, старшеклассник, методы профориентации, компетенции, опыт.

Постановка проблеми. Розв'язання проблем соціально-професійної орієнтації молоді в сучасних умовах стає найважливішою частиною державної кадрової політики, соціального управління, формування найважливішого ресурсу модернізації та інноваційного розвитку країни – людського потенціалу. У зв'язку з цим велика відповідальність лежить на загальноосвітніх навчальних закладах, оскільки більшість старшокласників орієнтована на отримання вищої професійної освіти. Для реалізації цієї відповідальності потрібно допомагати школам в організації профорієнтаційної роботи, вивчати соціально-професійні прагнення та духовно-моральні цінності школярів і на цій основі вести всю профорієнтаційну діяльність.

Це є особливо важливим, оскільки країна потребує, в першу чергу, послідовної політики збереження, економічно та соціально доцільного використання молодого поповнення, вдало керованого розподілу абітурієнтських потоків у закладах професійної освіти. Для повноцінного формування соціального капіталу країни важливо, щоб молоді люди отримували гарну професійну освіту, щоб було якомога менше помилок у виборі професії, свого місця в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень. Концептуальні основи вивчення профорієнтаційних практик представлені в працях російських та вітчизняних дослідників. Так, Л. Мітіна, Е. Зеєр розробили моделі становлення професійної діяльності. О. Пряжнікова [7] у своїх дослідженнях звертає увагу на роль психодіагностики в системі профорієнтації. Проблеми профорієнтаційної роботи психолога присвячені наукові праці таких авторів, як О. Бондарчук, Ж. Вірна, І. Зуєв, Є. Климов, Р. Овчарова Т. Орлова, О. Шатенко, Б. Федоришин, В. Янцур та ін. [1; 4]

Мета статті: у ході теоретичного аналізу наукових джерел визначити та обґрунтувати роль профорієнтаційних практик у соціально-психологічному забезпеченні становлення монетарної культури старшокласників.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Очевидно, що для сучасного суспільства потрібні фахівці нового формату, які володіють нормами та цінностями фінансово-економічних відносин, тобто які володіють монетарною культурою.

Понятійна матриця монетарної культури містить фінансово-економічну діяльність, економічну свідомість, економічне мислення, систему знань, способи пізнання та діяльності, потреби і мотиви, емоції та почуття, волю та активність, цивільну відповідальність, типологічні та індивідуальні риси характеру особистості.

Монетарна культура проявляється у фінансово-економічній діяльності людини, по неї можна судити про її рівень у конкретної людини. Старшокласники, які засвоюють монетарну культуру в процесі профорієнтаційних практик, не просто отримують певну суму знань, умінь та навичок, але й мають

можливість переосмислити вже відомий досвід фінансово-економічної діяльності, будуючи свої уявлення про майбутню професію та монетарні цінності. Актуалізація монетарної культури в процесі підготовки до професійної діяльності дає змогу учням «творити» професію, освоюючи її компоненти.

За допомогою образу майбутньої професії, адекватної сучасному соціокультурному середовищу, школярі інтерпретують теперішнє, прогнозують майбутнє у власних професійних термінах.

Вибір професії – важливий та відповідальний етап у житті молодого людини. Обираючи професію, людина, як правило, обирає і коло спілкування, і стиль життя, а іноді й долю. І в цьому процесі безумовну допомогу може оказати профорієнтація як система спеціальних заходів у ході професійного самовизначення молоді [1].

Результат профорієнтації – вибір професії – з економічної точки зору можна розглядати як рішення однієї з найважливіших економічних проблем – обмеженості трудових ресурсів. Коли вибір професії зроблено правильно, коли молода людина посідає в економічній ієрархії своє місце, свою «економічну позицію», коли вона може реалізувати себе, то це означає раціональне розміщення трудових ресурсів.

Профориєнтація повинна забезпечити «потрапляння» в таку економічну позицію, такий економічний стан, в якому людина здатна реалізувати свій економічний інтерес шляхом реалізації самої себе, тобто самореалізації, розкриття своїх особливих рис характеру, образу мислення, поведінкових навичок, виховання тощо. Таким чином, мета профориєнтації – не лише професійне, але й особистісне самовизначення, яке потребує не просто розв'язання проблеми «ким бути», але і проблеми «яким бути». При цьому формування монетарної культури, як і культури в цілому, стосується розв'язання проблеми «яким бути» [2].

З початку 90-х років минулого сторіччя – в період становлення економічної освіти молоді – в Україні метою економічної освіти стало оволодіння знаннями про економічний устрій суспільства. Для розвитку цієї мети сучасна економічна освіта повинна навчити методології творчого перетворення дійсності, яка в свою чергу передбачає наявність у школярів монетарної культури, основ монетарної компетенції, готовності до соціальної адаптації.

Іншими словами, «творче перетворення дійсності» залежить від цілої низки особистісних якостей, заснованих на знанні основ монетарної культури, спостережанні за реальними подіями, поповненні індивідуального досвіду, самостійної участі у фінансово-економічній діяльності.

Таким чином, загальні «точки дотику» формування монетарної культури та процесу профориєнтації лежать в площині розв'язання проблеми «яким бути», яка підпорядковується проблемі «ким бути». В цій площині і слід шукати підходи, методи та засоби, якими володіє освіта в цілому (зокрема, й економічна).

Безумовно, встановити прямий зв'язок між монетарною культурою та профориєнтацією досить складно. Просто перед профориєнтацією в школі стоять інші завдання. Щоб «посилити» зв'язок монетарної культури та профориєнтації, слід розглянути два підходи. Кожен з них пов'язаний з розумінням та використанням економічного змісту понять «професія – діяльність», або навпаки.

Перший підхід: «Відитовхуючись від ринку праці». Для того щоб за допомогою профориєнтації вирішити завдання формування основ монетарної культури у старшокласників, слід у профориєнтаційних практиках використовувати міні-лекції, присвячені опису та стану ринку праці; визначити поняття «професія»; показати її роль в економіці. Крім того, потрібно скласти досить великий перелік професій, які належать до «свого» ринку праці: економісти, фінансисти, вчені, менеджери, робітники банків тощо; розробити опис професій; запропонувати учням проаналізувати потреби в тому чи іншому виді праці; провести разом з учнями аналітику щодо перспектив розвитку ринку праці. В цьому випадку старшокласники, як мінімум, будуть володіти великим обсягом знань про реальні та затребувані професії, про ставлення суспільства до них.

Вбудувати в процес профориєнтації проблему формування основ монетарної культури можна, наприклад, шляхом розробки спеціальних завдань за темами фінансів та економіки, які школярі будуть виконувати самостійно або в контакт з дорослими (проекти, есе, реферати, кейси тощо), і які можуть бути доповнені фільмами, екскурсіями, контактами з представниками різних професій.

Другий підхід: «Відитовхуючись від поняття «діяльність». Цей підхід засновано на глибокій проробці поняття «діяльність», його природи, сутності, зв'язку з іншими поняттями і категоріями економіки та подальшому переході до поняття «професія». При цьому потрібно починати з визначення. Діяльність – специфічна форма ставлення людини до світу, що оточує, та до самої себе, і яка виражена в цілеспрямованій зміні та перетворенні світу та людської свідомості.

Діяльність – процес, який містить мету, засоби та результат. Безумовно, діяльність розглядається в економічному контексті. Типи і форми діяльності розрізняються за суб'єктом, об'єктом, функціям і цілями. Таки об'єкти діяльності, як виробництво, споживання, бізнес, комерція, визначають відповідні їм види діяльності та функції, які забезпечують суб'єкти діяльності [5].

Оскільки, як зазначав Ф. Фукуяма, «економічна діяльність являє суттєву частину життя суспільства і тому пов'язана з нормами, правилами, моральними зобов'язаннями та іншими звичками, які й складають суспільство», вона є умовою і способом існування фінансово-економічної системи та людини в ній. Фінансово-економічна система задовольняє потреби людини і надає їй для цього вибір того чи іншого виду

діяльності. В результаті фінансово-економічну діяльність слід визначати як активність людини у фінансово-економічній системі, яка регулюється її свідомістю, бажанням і волею, предметом якої є розв'язання фінансово-економічних проблем у процесі перетворення (використання) обмежених ресурсів в матеріальні блага та послуги з метою отримання вигоди [8].

Фінансово-економічна діяльність виступає як спосіб розв'язання фінансово-економічних проблем. Це специфічний вид предметно-практичної діяльності у фінансово-економічній сфері. Її зміст, форми та методи залежать від конкретного об'єкта, в якому ця діяльність здійснюється (будівництво, банк, школа, крамниця тощо). Умовою здійснення фінансово-економічної діяльності, крім природних (зовнішніх) факторів (ресурси, середовище, в якому ця діяльність відбувається), інших економічних учасників, а також умов, які регламентують цю діяльність (закони, норми), є наявність відповідних особистісних якостей людини (активність, прагнення до успіху, самостійність, цілеспрямованість тощо), що сприяють досягненню поставлених цілей. Однак не всім професіям це притаманне. Важко зрозуміти, що людина – це і мета, і засіб фінансово-економічної діяльності, незважаючи на те, яку професію має людина. На неї спрямована фінансово-економічна діяльність (щоб задовольнити потреби, отримати дохід тощо), і вона ж її здійснює. Види фінансово-економічної діяльності визначаються її змістом та виражаються в певних формах з використанням притаманних кожному виду методів і засобів діяльності.

Дослідження специфіки кожного виду діяльності передбачає такий алгоритм: визначення сутності та мети виду діяльності; визначення змісту цього виду діяльності, де вона здійснюється; форми цього виду діяльності; умови виконання цього виду діяльності; результат цього виду діяльності.

Таке «занурення» в діяльність потрібна, щоб школярі зрозуміли та засвоїли це поняття і знали відповіді на запитання: в чому смисл будь-якої діяльності, що дає діяльність економіці та людям, чому люди повинні працювати (займатися тією чи іншою діяльністю), які умови та результати тих чи інших видів діяльності, чому одна діяльність є корисною, а інша є шкідливою? Відповідаючи на ці запитання, школярі починають розуміти зв'язок між діяльністю та професією.

Професія – це не назва, а смисл діяльності. Професія може бути освоєною, оформленою, але без діяльності вона втрачає смисл. Без діяльності не буває реалізації в професії. В структуру профорієнтаційних практик можна ввести багато тем, у які логічно вбудується поняття «діяльність»: від мікроекономіки, розглядання ресурсних та харчових ринків (хто робить, що робить, чому робить) – і до макроекономіки, в якій, наприклад, проблеми безробіття можуть бути пояснені на показових прикладах наявності (відсутності) тих чи інших видів діяльності, що призвели до ситуації нестабільності [7].

Професії поширені в економічному просторі, і кожна з них «прив'язана» до свого об'єкта. Аналіз кожного економічного об'єкта (завод, податкова інспекція, банк, крамниця, пошта тощо) може супроводжуватися демонстрацією як самих «професійних образів», так й їхньої діяльності, яка підтримує існування цих об'єктів.

Таким чином, логічний перехід від «діяльності» до «професії» полягає в наступному: розв'язання будь-якої фінансово-економічної проблеми потребує діяльності; кожна проблема потребує своєї діяльності; змістом кожної окремої діяльності є професія.

Що стосується привабливості другого підходу, то він полягає : по-перше, в розумінні економіки як цілого у взаємозв'язку різних видів діяльності, потрібних для розв'язання проблем обмеженості; по-друге, в розумінні смислу діяльності та через смисли – особливостей різних професій; по-третє, в тому, що різноманіття професій (смыслів) визначається різноманіттям видів діяльності; по-четверте, в усвідомленні того, що професії зникають та з'являються, і це – економічна закономірність [4].

Зникнення окремих професій обумовлено або завершенням розв'язання проблеми, або заміною однієї професії на іншу як наслідок науково-технічного та економічного прогресу, коли проблема ще не розв'язана. В цьому контексті може бути запропонована схема ринкової економіки з указанням ринкових об'єктів та професій, які їх обслуговують. Різні маніпуляції з об'єктами (непотрібні відкидаються, потрібні додаються) змусять учнів задуматися про пріоритети професій, їхній внесок у «загальну справу».

І перший, і другий підходи потребують також введення спеціальних елективних курсів, в яких отримали б сумісний розвиток фінансово-економічні ідеї та ідеї профорієнтації.

Нині профорієнтаційна робота в школі не досягає однієї з головних цілей – формування в учнів професійного самовизначення з урахуванням індивідуальних особливостей кожного школяра та відповідності певному рівню монетарної культури сучасного ринку праці. Крім того, відсутнє комплексне вирішення завдань профорієнтації, особливо в частині діялісно-компетентнісного аспекту.

Основними методами профорієнтації є словесні, декларативні, в основному – у формі виховних годин з оповіданнями про професію, в кращому випадку – в формі екскурсій на підприємство. Психологічні тести з проблеми профорієнтації не дають позитивних результатів [6].

Допомогти у розв'язанні проблеми формування монетарної культури в процесі ефективної профорієнтаційної роботи зі школярами може практико-орієнтована фінансово-економічна освіта, а саме створення економічного практико-орієнтованого середовища (ЕПОС), складовими якого є три напрями роботи: практико-орієнтоване навчання основ економіки та фінансів, основ підприємницької діяльності; профорієнтація та виховання підростаючого покоління.

Профорієнтація в умовах ЕПОС засновується на застосуванні інноваційного підходу – системного та діяльнісно-компетентнісного. Профорієнтація в цих умовах отримує системний характер та наукове обґрунтування свого функціонування і розвитку. Виникає можливість управління та отримання потрібних результатів, до яких відносять формування у школярів уявлень про реальний світ професій, отримання початкових професійних навичок, усвідомлений вибір професійного шляху з урахуванням індивідуальних особливостей та потреб ринку праці.

У результаті профорієнтації в умовах ЕПОС у старшокласника формуються основи монетарної культури, тому що він отримує загальні знання про світ професій, загальні рекомендації психолога, знайомство з професіями, спеціальностями (екскурсії, профорієнтаційні програми), знання про шляхи отримання професійної підготовки (бакалаврат, магістратура), практичні навички та компетенції в сумісних проєктах (проєкти та практика на підприємствах); уявлення про реальні професії, галузі економіки та фінансів (екскурсії, системне дослідження на підприємстві), практичні навички і компетенції (проєкти та практика на підприємстві); професійне тестування, консультування [1].

Психолого-педагогічна система профорієнтації може включати в себе такі методи роботи, як: майстерні майбутнього (напрями і цілі розвитку суспільства та її фінансово-економічної сфери, нові професії); сценарії (шляхи та засоби досягнення цілей: нові спеціальності та напрями професійної освіти); імітаційні ігри; планування власної кар'єри.

Найбільш перспективним з погляду системного підходу до розв'язання проблем ключових компетенцій у школярів є метод системного дослідження на підприємствах. На відміну від екскурсій, в ході яких школярі грають пасивну роль, він являє собою технологію, яка передбачає системний підхід, діяльність та системний аналіз результатів дослідження.

При цьому у школярів формуються такі компетенції: застосування системного аналізу; робота з реальною інформацією, в тому числі й виробничою; комунікабельність; уміння працювати з групою; уміння взаємодіяти з професіоналами; розуміння конкретного бізнесу; системні знання про професії.

У рамках системного дослідження школярі знайомляться з комплексом основних професій на підприємствах (фахівцями з логістики, ІТ-фахівцями, економістами, фінансистами, менеджерами різних напрямів та рівнів, робочими високої кваліфікації, екологами, фахівцями з безпеки тощо), їхньою роллю та завданнями в конкретному виробництві, основним змістом їхньої праці, вимогам з боку керівництва підприємства.

Отже, впровадження в освітню практику шкіл концепції ЕПОС відкриває нові можливості для організації ефективної системи профорієнтації в школі. Основним перспективним напрямом профорієнтаційної роботи в школі є актуалізація профорієнтаційного потенціалу фінансово-економічної практико-орієнтованої освіти, розробка інноваційної методики з профорієнтації школярів.

Як свідчить практика, одним із найважливіших завдань формування монетарної культури особистості є необхідність навчання основ підприємницької діяльності, це ще й питання професійної орієнтації молоді, підготовки випускника до умов ділового життя.

Одним зі шляхів знайомства старшокласників з основами підприємницької діяльності є технологія моделювання професійної діяльності – «Навчальна фірма» [3].

Навчальна фірма – модель підприємства, в якій імітується весь процес управління виробничою та комерційною діяльністю підприємства. В ній реалізуються практичні цілі професійної підготовки. У старшокласників виробляються особистісні навички, які сприяють їхній соціальній адаптації. Прищеплюються навички використання самомаркетингу і самоменеджменту, які допомагають успішно конкурувати на ринку праці. В рамках технології «Навчальна фірма» моделюється ринковий простір, який відповідає реальній економіко-правовій ситуації в державі.

Діяльність школярів у навчальній фірмі імітується через завдання ігрової ситуації. Ігрова ситуація – це частина навчального процесу, коли в певний навчальний час потрібно навчити школярів оформляти документацію різної складності та напрацьовувати навички ділової комунікації.

Навчальна фірма виступає як фактор якості практичного навчання: розширюються та поглиблюються знання за рахунок роботи на імітаційних моделях конкретних підприємств та установ; формуються комунікативні навички, уміння працювати в команді, навички колективної та персональної відповідальності, взаємодопомоги; розвиваються здібності професійної адаптації до фінансово-економічних умов, що змінюються.

Отже, впровадження цієї технології в навчальний процес школи дозволяє розвивати комунікаційні компетенції, виробляти цілеспрямованість, здатність розв'язувати проблеми, розвивати навички роботи в команді як у якості службовців, так і в якості керівників.

Викладач та психолог у навчальній фірмі грають ролі консультантів школярів. Функція викладача та психолога навчальної фірми – інструкційно-консультативна, стиль керівництва – демократичний, стиль роботи – командний, стиль контролю – бесіда, спостереження, атестація

Інноваційними складовими проєкту «Навчальна фірма» є реалізація діяльнісного підходу в навчанні школярів, формування в них соціально-економічних компетенцій, напрацювання в навчальному закладі механізмів створення нового практико-орієнтованого середовища.

Увагу школярів в рамках представленої освітньої технології акцентовано на реальних прикладах підприємницької діяльності, що має особливе значення для більш поглибленого розуміння теоретичних положень бізнес-курсу. Все це дозволяє сформувати у старшокласників продуктивні знання про зміст підприємницької діяльності, ролі підприємця в економіці, повагу до праці підприємця та створити передумови для формування активної життєвої позиції.

Реалізація проекту вирішує завдання підвищення рівня монетарної культури старшокласників, допомагає юнацтву отримати потрібні компетенції, а також скласти наочне уявлення про різні види підприємницької діяльності.

Отже, спроба об'єднати формування монетарної культури з розв'язанням проблем профорієнтації не є безпідставною. Вона потребує економічного підходу: оцінки витрат та результатів.

Висновки. Профорієнтаційна робота зі школярами підвищує ефективність засвоєння ними монетарної культури і може становити значний інтерес для удосконалення системи профорієнтації українських навчальних закладів.

Перспективами подальших досліджень із заявленої проблеми може бути емпіричне вивчення становлення монетарної культури в процесі профорієнтаційних практик.

Список використаних джерел

1. Алтухов В. Современные подходы к профориентации / В. Алтухов, Е. Орлова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://teletesting.ru/modules/articles/index.php?op=viewarticle&artid=6>.
2. Ананьина Е.В. Готовность старшеклассников к профессиональному самоопределению / Е.В. Ананьина // Вестник ЮУрГУ. – 2006. – № 9. – С. 62–67.
3. Безгодков Д.И. Университет в игровой модели муниципальной молодежной политики / Д.И. Безгодков // Высшее образование. – 2012. – № 4. – С. 61–66.
4. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов. – М. : Академия, 2012. – 304 с.
5. Поваренков Ю.П. Психологическое содержание профессионального становления человека / Ю.П. Поваренков. – М. : Изд-во УРАО, 2002. – 60 с.
6. Педан В.А. Психолого-педагогическое сопровождение профессионального самоопределения обучающихся в рамках модели сетевого взаимодействия / В.А. Педан // Человек и образование. – 2013. – № 2. – С. 94–98.
7. Пряхникова Н.С. Школьная профориентация: реальность и мечты / Н.С. Пряхникова // Школьный психолог. – 2003. – № 4. – С. 1–5.
8. Чистякова С.Н. Профессиональная ориентация на карьеру / С.Н. Чистякова // Профессиональное образование. Столица. – 2014. – № 7. – С. 23–25.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Altuhov V. Sovremennye podhody k proforientacii / V. Altuhov, E. Orlova [Jelektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa : <http://teletesting.ru/modules/articles/index.php?op=viewarticle&artid=6>.
2. Anan'ina E.V. Gotovnost' starsheklassnikov k professional'nomu samoopredeleniju / E.V. Anan'ina // Vestnik JuUrGU. – 2006. – № 9. – S. 62–67.
3. Bezgodov D.I. Universitet v igrovoj modeli municipal'noj molodezhnoj politiki / D.I. Bezgodov // Vysshee obrazovanie. – 2012. – № 4. – S. 61–66.
4. Klimov E.A. Psihologija professional'nogo samoopredelenija / E.A. Klimov. – M. : Akademija, 2012. – 304 s.
5. Povarenkov Ju.P. Psihologicheskoe sodержanie professional'nogo stanovlenija cheloveka / Ju.P. Povarenkov. – M. : Izd-vo URAO, 2002. – 60 s.
6. Pedan V.A. Psihologo-pedagogicheskoe soprovozhdenie professional'nogo samoopredelenija obuchajushhijhsja v ramkah modeli setevogo vzaimodejstvija / V.A. Pedan // Chelovek i obrazovanie. – 2013. – № 2. – S. 94–98.
7. Prjazhnikova N.S. Shkol'naja proforientacija: real'nost' i mechty / N.S. Prjazhnikova // Shkol'nyj psiholog. – 2003. – № 4. – S. 1–5.
8. Chistjakova S.N. Professional'naja orientacija na kar'eru / S.N. Chistjakova // Professional'noe obrazovanie. Stolica. – 2014. – № 7. – S. 23–25.

Zubiashvili, I.K. Vocational guidance in socio-psychological support for the formation of high school students' monetary culture. The article deals with the problem of youth social and vocational guidance, which is an important state workforce policy aimed at developing social management and forming the human potential being the most important resource for the country's modernization and innovative development. The author describes the role of vocational guidance in socio-psychological support for the formation of high school students' monetary culture by which the students acquire the monetary culture, rethink the existing experience of financial and economic activity and form their ideas about the future profession and monetary values. The author analyzes two approaches to strengthening the connections between the monetary culture and vocational guidance, each of them being related to the understanding and use of the economic content of the profession-activity relation or vice versa. In this respect the practice-oriented financial-economic education is considered to be important for solving the problem of development of high school students' monetary culture, i.e., the creation of an economic practice-oriented environment (EPOE), which includes the practical training in the basics of economics and finance, the basics of entrepreneurship and vocational guidance and upbringing of the younger generation. It is noted that current vocational guidance carried out at schools does not achieve an important goal, which is the formation of students' professional self-determination based on their individual characteristics and their monetary culture levels that meet the needs of the labor market. In addition, there is no comprehensive solution to the tasks of vocational guidance, especially in terms of the activity-competence approach.

Further research may focus on an empirical study of the formation of high school students' monetary culture in the process of their vocational guidance.

Keywords: professional orientation practices, profession, monetary culture, financial and economic activity, senior pupils, methods of vocational guidance, competencies, experience.

Відомості про автора

Зубіашвілі Ірина Костянтинівна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Zubiashvili, Iryna Kostiantynivna, PhD, senior researcher, Laboratory of organizational and social psychology, G.S. Kostiuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: mrs_ira@i.ua

УДК 159.9(33)

Івкін В.М., Галаган Л.В.

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ БЕЗРОБІТНИХ МЕНЕДЖЕРІВ

Івкін В.М., Галаган Л.В. Сутність та структура розвитку конкурентоздатності безробітних менеджерів. У статті розглядаються сутність та структура розвитку конкурентоздатності безробітних менеджерів. Зазначено, що розвиток конкурентоздатності безробітних менеджерів підпорядковується закономірностям професійного розвитку, а отже, здійснюється згідно з етапами професійного розвитку, може оцінюватися за критеріями професійного розвитку та зазнає впливу протиріч професійного розвитку. Сутність розвитку конкурентоздатності безробітних менеджерів визначається психологічним впливом ситуації безробіття, особливостями професійного розвитку та особливостями ставлення до навчання дорослих.

Ключові слова: безробітні, менеджери, конкурентоздатність безробітних менеджерів, розвиток конкурентоздатності безробітних менеджерів, професійний розвиток, модель розвитку конкурентоздатності безробітних менеджерів.

Івкін В.М., Галаган Л.В. Сущность и структура развития конкурентоспособности безработных менеджеров. В статье рассматриваются сущность и структура развития конкурентоспособности безработных менеджеров. Развитие конкурентоспособности безработных менеджеров подчиняется закономерностям профессионального развития и, следовательно, осуществляется согласно этапам профессионального развития, может оцениваться по критериям профессионального развития и испытывает влияние противоречий профессионального развития. Сущность развития конкурентоспособности безработных менеджеров определяется психологическим влиянием ситуации безработицы, особенностями профессионального развития и особенностями отношения к учебе взрослых.

Ключевые слова: безработные, менеджеры, конкурентоспособность безработных менеджеров, развитие конкурентоспособности безработных менеджеров, профессиональное развитие, модель развития конкурентоспособности безработных менеджеров.

Постановка проблеми. Сучасний етап ринкових відносин в Україні характеризується жорсткою конкуренцією на ринку праці і високим рівнем безробіття. Причому серед людей, що втратили роботу, немало тих, хто займав керівні посади в організаціях. Для успішного працевлаштування безробітних менеджерів і їхньої подальшої успішної професійної діяльності необхідно підвищувати їхню конкурентоздатність, яка має свої психологічні особливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему конкурентоздатності менеджерів та персоналу організацій досліджували О.І. Вакулук [3], О.А. Філь [24], В.П. Хапілова [25], С. Щур [26] та ін. Аналізом психологічних особливостей безробітних займалися В.П. Петров [20], С. Сінгер [27] та інші. Разом із тим, проблема розвитку конкурентоздатності безробітних менеджерів не знайшла достатнього відображення в науковій літературі.

Метою даної роботи є аналіз сутності та структури розвитку конкурентоздатності безробітних менеджерів на основі результатів сучасних досліджень.

Виклад основного матеріалу і результати дослідження. Виходячи з результатів теоретичного аналізу відповідної літератури і враховуючи сутність конкурентоздатності особистості, конкурентний характер управлінської діяльності та психологічні особливості безробітного, *конкурентоздатність безробітних менеджерів* можна визначити як комплекс психологічних характеристик, що забезпечуватимуть їхнє успішне працевлаштування і конкурентну взаємодію в їхній майбутній менеджерській діяльності.